

УДК 342.9:347.36: 364.63-058.8

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.3.18>

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЦЕНТРІВ З НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

Лепехо Ю.В.,
провідний фахівець Центру розвитку кар'єри
Національного університету «Чернігівська політехніка»
ORCID: 0009-0001-8887-7661
e-mail: julialepekho29@gmail.com

Лепехо Ю.В. Адміністративно-правове забезпечення діяльності центрів з надання безоплатної правничої допомоги у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

У статті розглядаються питання адміністративно-правового забезпечення діяльності центрів з надання безоплатної правничої допомоги у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Звернено увагу на те, що в нашій державі діяльність щодо реалізації права громадян на безоплатну правничу допомогу регулюється Конституцією України, кодексами, законами та іншими нормативно-правовими актами. Проаналізовано проблему приведення національного законодавства у відповідність до положень Конвенції Ради Європи «Про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами». Наголошено, що значна частина питань, пов'язаних з організаційним забезпеченням, вирішується за допомогою наказів Координаційного центру надання правової допомоги, які ухвалюються у формі рішень організаційно-розпорядчого характеру з основних питань діяльності Координаційного центру та/або адміністративно-господарських чи кадрових питань. Охарактеризована сучасна система законодавчих та інших нормативно-правових актів, якими закріплено порядок, види, форми та методи протидії домашньому насильству, відповідальність за його вчинення, захист постраждалих, а також повноваження уповноважених органів щодо здійснення заходів із запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі. У статті зроблено висновок про те, що запобігання та протидія домашньому насильству на сучасному етапі розвитку України є одним із важливих напрямів її діяльності, оскільки розглядається не лише як соціальна проблема, але і як проблема захисту прав людини, що потребує напрацювання якісних правових засобів її розв'язання. Відзначено, що в результаті здійснення домашнього насильства має місце порушення прав і свобод конкретної людини, яка не завжди має фінансові можливості для самозахисту й, відповідно, потребує втручання з боку держави і суспільства. Висловлено необхідність прийняття спеціального законодавства, приведення його у відповідність до міжнародних стандартів з прав людини та ефективне впровадження у практику діяльності центрів з надання безоплатної вторинної правничої допомоги, у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Ключові слова: адміністративно-правове забезпечення, діяльність, центри з надання безоплатної правничої допомоги, домашнє насильство, запобігання, протидія.

Lepekho Y.V. Administrative and legal support for the activities of centers for providing free legal assistance in the field of prevention and combating domestic violence.

Issues of administrative and legal support for the activities of centers for providing free legal assistance in the field of prevention and combating domestic violence are examined in the article. Attention is drawn to the fact that in our state, activities related to the implementation of citizens' right to free legal aid are regulated by the Constitution of Ukraine, codes, laws and other regulatory legal acts. The problem of bringing national legislation in line with the provisions of the Council of Europe Convention «On preventing and combating violence against women and domestic violence» is analyzed. It was emphasized that a significant part of issues related to organizational support is resolved by orders of the Coordination Center for Legal Aid, which are adopted in the form of decisions of an

organizational and administrative nature on the main issues of the Coordination Center's activities and/or administrative, economic or personnel issues. The modern system of legislative and regulatory legal acts is characterized, which establish the procedure, types, forms and methods of combating domestic violence, responsibility for its commission, victims' protection, as well as the powers of authorized bodies to implement measures to prevent and combat domestic violence and gender-based violence.

The article concludes that preventing and combating domestic violence at the current stage of Ukraine's development is one of its important areas of activity, since it is considered not only as a social problem, but also as a problem of protecting human rights, which requires the development of high-quality legal means of solving it. It is noted that as a result of domestic violence, a particular person's rights and freedoms are violated. This person does not always have the financial means to protect himself and, accordingly, requires intervention from the state and society.

The need to adopt special legislation, bring it in line with international human rights standards, and effectively implement the activities of centers providing free secondary legal aid in the field of preventing and combating domestic violence was expressed.

Key words: administrative and legal support, activity, centers for providing free legal aid, domestic violence, prevention, combating.

Постановка проблеми. Запровадження інституту безоплатної правничої допомоги відповідно до стандартів Ради Європи та практики Європейського суду з прав людини європейська спільнота розцінює як важливий інструмент забезпечення прав громадян. Безоплатна правнича допомога має бути дієвою та ефективною. Держава як гарант забезпечення прав і свобод людини і громадянина повинна створити належні реальні, а не формальні умови для реалізації і використання права на безоплатну правничу допомогу категорією осіб, яка має на нього право. У зв'язку з цим актуальним постає питання адміністративно-правового забезпечення діяльності центрів з надання безоплатної правничої допомоги у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Метою статті є комплексне дослідження ролі та функціонального призначення центрів з надання безоплатної правничої допомоги у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, а також аналіз адміністративно-правового забезпечення такої діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми теорії та практики діяльності суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству в Україні, є традиційним предметом наукових досліджень таких вітчизняних учених, як М. Веселов, К. Гурковська, К. Довгунь, А. Манжула, Р. Пилюпів та ін. Окремим аспектам адміністративно-правового регулювання протидії насильству в сім'ї присвячені праці В. Галунька, Г. Горбової, М. Легенької та інших науковців. Однак спеціального дослідження адміністративно-правового забезпечення діяльності центрів з надання безоплатної правничої допомоги у сфері запобігання та протидії домашньому насильству не проводилося, що також підтверджує актуальність обраної теми дослідження.

Виклад основного матеріалу. В Україні діяльність щодо реалізації права громадян на безоплатну правничу допомогу регулюється Конституцією України [1], Кримінальним процесуальним кодексом України [2], Законом України «Про безоплатну правничу допомогу» [3], Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [4] та іншими нормативно-правовими актами.

З метою створення належних реальних умов для реалізації і використання права на безоплатну правничу допомогу категорією осіб, яка має на нього право, Указом Президента України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких указів Президента України» від 01.06.2012 № 374/2012 було створено Координаційний центр (Coordination Centre for Legal Aid Provision) [5], положення про який затверджено Постановою Кабінету Міністрів України «Про утворення Координаційного центру з надання правової допомоги та ліквідацію Центру правової реформи і законопроектних робіт при Міністерстві юстиції України» від 06.06.2012 № 504 [6].

Для покращення діяльності Координаційного центру та ефективнішої роботи системи безоплатної вторинної правничої допомоги Міністерством юстиції України було ухвалено низку наказів. Так, наказом від 16.10.2014 № 1702/5 затверджено Порядок формування та ведення довідково-інформаційної платформи правових консультацій «Wiki Legal Aid». Регіональним центрам надання безоплатної вторинної правничої допомоги доручено забезпечити роботу відділів організації надання такої допомоги та її належну якість, а також підвищення кваліфікації адвокатів щодо складення, редагування правових консультацій для суб'єктів права на безоплатну правничу

допомогу в адміністративному/кримінальному процесі, їх внесення до довідково-інформаційної платформи правових консультацій «Wiki Legal Aid» та підтримання в актуальному стані [7].

Наказом Міністерства юстиції України від 30.04.2015 № 633/5, із змінами станом на 08.12.2023, затверджено Порядок ведення Координаційним центром з надання правничої допомоги Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правничу допомогу [8].

Наказом Міністерства юстиції України від 25.02.2014 № 386/5 затверджено Методичні рекомендації, що визначають механізм здійснення моніторингу регіональним центром з надання безоплатної вторинної правничої допомоги діяльності підпорядкованих йому місцевих центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги [9].

Окреме місце серед повноважень Координаційного центру посідає правотворча група повноважень, яка окреслює компетенцію Координаційного центру щодо розроблення нормативно-правових актів у сфері надання безоплатної правничої допомоги та участі у формуванні державної політики.

Значну частину питань, пов'язаних з моделюванням та організаційним забезпеченням оновленої системи надання безоплатної правової допомоги, було вирішено саме наказами Координаційного центру надання правової допомоги, які ухвалюються у формі рішень організаційно-розпорядчого характеру з основних питань діяльності Координаційного центру та/або адміністративно-господарських чи кадрових питань [10, с. 74].

Вагомим подією в Україні в напрямі боротьби з домашнім насильством стала ратифікація Верховною Радою України Стамбульської конвенції. Закон України «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами» був ухвалений парламентом 20.06.2022 та підписаний Президентом України 21.06.2022 [11]. Стамбульську Конвенцію ратифіковано із застереженням щодо невиплат державних компенсацій постраждалим від насильства до приведення національного законодавства у відповідність до її положень.

З моменту ратифікації Стамбульської Конвенції запобігання домашньому насильству та боротьба з ним стало юридичним зобов'язанням держави згідно з міжнародним правом, а не лише питанням наявності політичної волі. Експерти Ради Європи контролюватимуть виконання Стамбульської Конвенції і надаватимуть рекомендації щодо запобігання та протидії домашньому насильству.

На законодавчому рівні нині сформована система законодавчих та нормативно-правових актів, якими закріплено порядок, види, форми та методи протидії домашньому насильству, відповідальність за його вчинення, захист постраждалих, а також повноваження уповноважених органів щодо здійснення заходів із запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі. Зокрема, це Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [12], Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [13], Закон України «Про охорону дитинства» [14], Закон України «Про соціальні послуги» [15], Закон України «Про безоплатну правничу допомогу» [3], Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» [16], Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо захисту дітей від сексуальних зловживань та сексуальної експлуатації» [17].

Окрім того, положення, якими захищаються права постраждалих від домашнього насильства, закріплені в низці постанов Кабінету Міністрів України, зокрема: «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі» [18], «Про затвердження Типового положення про притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства за ознакою статі» [19], «Про затвердження Типового положення про мобільну бригаду соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі» [20], «Про затвердження Порядку формування, ведення та доступу до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі» [21], «Про затвердження типових положень про денний центр соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, та спеціалізовану службу первинного соціально-психологічного консультування осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі» [22], «Деякі питання опрацювання звернень та повідомлень про/або

від осіб, які постраждали від торгівлі людьми, домашнього насильства, насильства за ознакою статі, насильства стосовно дітей, або про загрозу вчинення такого насильства» [23], «Питання Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року» [24].

Висновки. Запобігання та протидія домашньому насильству на сучасному етапі розвитку України є одним із важливих напрямів її діяльності, оскільки розглядається не лише як соціальна проблема, але і як проблема захисту прав людини, яка потребує напрацювання якісних правових засобів її розв’язання. У результаті здійснення домашнього насильства має місце порушення прав і свобод конкретної людини, яка не завжди має фінансові можливості для самозахисту й, відповідно, потребує втручання з боку держави і суспільства. Ухвалення спеціального законодавства, приведення його у відповідність до міжнародних стандартів з прав людини та ефективне впровадження у практику діяльності центрів з надання безоплатної вторинної правничої допомоги дозволить поетапно знизити статистику випадків домашнього насильства. На сьогодні центри з надання безоплатної правничої допомоги займають вагомe місце в системі запобігання та протидії домашньому насильству, що обумовлено їх подвійним функціоналом: по-перше, вони надають безкоштовні правничі послуги для осіб, які постраждали від домашнього насильства, по-друге, здійснюють запобігання та протидію домашньому насильству реалізуючи функцію правопросвітництва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Кримінальний процесуальний кодекс Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. №№ 9–13. Ст. 88.
3. Про безоплатну правничу допомогу: Закон України від 02.06.2011 № 3460-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 51. Ст. 577.
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076- VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 27. Ст. 282.
5. Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких указів Президента України: Указ Президента України від 01.06.2012 № 374/2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/374/2012#Text> (дата звернення: 10.10.2025).
6. Про утворення Координаційного центру з надання правової допомоги та ліквідацію Центру правової реформи і законопроектних робіт при Міністерстві юстиції України: Постанова Кабінету Міністрів України від 06.06.2012 № 504. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504-2012-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.10.2025).
7. Про затвердження форми акта надання безоплатної вторинної правової допомоги та додатків до нього: наказ Міністерства юстиції України від 16.10.2014 № 1702/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1281-14#Text> (дата звернення: 10.10.2025).
8. Про затвердження Порядку ведення Координаційним центром з надання правової допомоги Реєстру адвокатів, які надають безоплатну вторинну правничу допомогу: наказ Міністерства юстиції України від 30.04.2015 № 633/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0517-15#Text> (дата звернення: 10.10.2025).
9. Про затвердження стандартів якості надання безоплатної вторинної правової допомоги у кримінальному процесі: наказ Міністерства юстиції України від 25.02.2014 № 386/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0337-14#Text> (дата звернення: 10.10.2025).
10. Шовкун А.А. Суб’єкти управління системою надання безоплатної правової допомоги в Україні та їх правове становище. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2023. № 1 (48). С. 72–76.
11. Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами : Закон України від 20.06.2022 № 2319-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2319-20#top> (дата звернення: 10.10.2025).
12. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08.09.2005 № 2866-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 52. Ст. 561.
13. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 5. Ст. 35.

14. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 № 2402-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 30. Ст. 142.
15. Про соціальні послуги: Закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 18. Ст. 73.
16. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами: Закон України від 07.12.2017 № 2227-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 5. Ст. 34.
17. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо захисту дітей від сексуальних зловживань та сексуальної експлуатації»: Закон України від 14.03.2018 № 2334-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 17. Ст. 150.
18. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі: Постанова Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 № 658. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.10.2025).
19. Про затвердження Типового положення про притулок для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі: Постанова Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 № 655. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/655-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.10.2025).
20. Про затвердження Типового положення про мобільну бригаду соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі: Постанова Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 № 654. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/654-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.10.2025).
21. Про затвердження Порядку формування, ведення та доступу до Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі: Постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2019 № 234. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/234-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.10.2025).
22. Про затвердження типових положень про денний центр соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, та спеціалізовану службу первинного соціально-психологічного консультування осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.08.2019 № 824. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/824-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.10.2025).
23. Деякі питання опрацювання звернень та повідомлень про/або від осіб, які постраждали від торгівлі людьми, домашнього насильства, насильства за ознакою статі, насильства стосовно дітей, або про загрозу вчинення такого насильства : Постанова Кабінету Міністрів України від 16.12.2020 № 1369. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1369-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.10.2025).
24. Питання Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року Постанова Кабінету Міністрів України від 24.02.2021 № 145. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/145-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.10.2025).